د محاکات نظریه

پوهنوال شاه محمود کډوال

پښتو څانګه، د ادبیاتو او بشري علومو پوهنځی، لغمان پوهنتون

لنډيز

د محاکات نظریه د هنر په برخه کې داسې ورانديز شوې چې هنرمن پېښې يا تقليد کوي. د بېلګې په توګه يو انځورګر هغه څه انځوروي چې په طبيعت کې شته، لکه: د غره لمن، وياله، کېږدۍ او پېغله چې منګی له اوبو ډکوي. په اسمان کې زانې، پر څمکه اسونه، پسونه، سپي او ... چې دا هر څه له طبيعت نه رااخلي او د رنګونو په وسيله يې انځوروي. يو شاعر که خپله محبوبه ستايي او هغه له سپوږمۍ يا کوم ګل سره پرتله کوي، د هغه محبوبه، سپوږمۍ او ګل ټول د طبيعت او نړۍ کې شته. کوم ليکوال چې کيسه يا ناول پنځوي، هغوی هم د طبيعت او نړۍ د پېښو پېښې کوي.

اپلاتون دا نړۍ د رښتينې هغې سيوری بولي او له سيوري نه د هنرمن اخيستنه بيا يو بې ارزښته کار؛ په دې مانا چې دا نړۍ و طبيعت په خپله د اصلي نړۍ (عالم مثل) کاپي ده، له کاپي نه کاپي ايستل بې ارزښته دي.

ارسطو هم هنر محاکات، پېښې يا تقليد بولي، خو نظر يې له خپل استاد (اپلاتون) سره په ټوله کې توپير لري. د ارسطو له نظره پېښې يا تقليد د هنر او طبيعت ترمنځ عمومي اړيکی دی. هنر يوائې د محسوسې نړۍ تقليد نه دی، هنر له تقليد و تمثيل لوړ دی. له طبيعت څخه د هنرمن تقليد کټ مټ کاپي يا انځور نه دی، نوښت او اوښتون لري؛ يا ترې څه کمېږي يا پرې ډېرېږي.

کليدي نوموني : محاکات، تقليد، هنر، هنرمن.

سريزه

محاکات زموږ په هنر و ادب کې يو عربي نوموند دی چې د يوناني ومهي (Mimesis) سره اړه لري. محاکات د حکايت، کيسه کولو او په نورو بېلابېلو ماناوو کارېدلی دی چې په راتلونکې ليکنه کې راغلي دي.

Ketabton.com

د محاکات نظريه له لرغوني يونانه سرچينه اخلي، وروسته بيا د نورو ملتونو هنر و ادب ته لېږدېدلي او خپره شوې ده. ځينې وايي چې د Mimesis مفهوم د لرغوني يونان له فيثاغورث راپيلېږي، ځينې وايي چې له سقراط او ځينې ديموکريت ښيي. د Mimesis ويې او نوموني د لومړي ځل کاروني په اړه هم دغسې يو توپير شته؛ ځينې يې ديموکريت لومړی کاروونکی بولي او ځينې اپلاتون. په اسلامي نړۍ کې د محاکات نومونه د لومړي ځل له پاره ابو بشر متي کارولې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محاکات مفهومي او مانيزه لړی له لرغوني يونانه تر اوسه پر مخ ځي، په دې اړه د پوهانو په نظرونو کې هم توپير شته او ټول يې په اړه يوه خوله نه دي. له بلې خوا په بېلابېلو ځايونو او مهالونو کې يې هم مانا او مفهوم څه نا څه اوښتی دی.

د څېړنې ارزښت

پښتو ژبه او ادب له نړۍ والو نظرونو اغېزمن دی، ځکه نو اړتيا ده چې موږ د ژبې او ادب په برخه کې د نړۍ والو په نظرونو پوه شو. د دې له پاره بويه چې د ادب نړۍ والې نومونې او مفهومونه په پښتو ژبه وړاندې او په اړه يې څېړنې وشي. په دې ليکنه کې د محاکات په اړه ګټور او ارزښتناک معلومات وړاندې شوي دي چې نوي دي.

د څېړنې موخه

هره ژبه پرمختګ ته اړتيا لري او دا پرمختګ تر ډېره په څېړنو پورې تړلی وي. په کومه ژبه کې چې ډېرې څېړنې شوې وي، ډېر لوستونکي لري. پښتو ژبه بيا يوه داسې ده چې پوهنيزې څېړنې پکې مهمه اړتيا ده. د دې څېړنې ستره موخه د پښتو ژبې پرمختګ، په ځانګړې توګه د هغې موضوع په اړه معلومات وړاندې کول دي چې دا څېړنه پرې چورلي.

تېرو څېړنو ته کتنه

محاکات د هنر په برخه کې يو داسې نظريه ده چې نړۍ وال رنګ لري. په نړدې ټولو سترو ژبو کې يې په اړه معلومات خپاره شوي دي، خو په پښتو کې يې معلومات پر نشت شمېرل کېږي. د ډېرو هڅو، پوښتنو و ګروېږنو نه وروسته هغه معلومات لاس ته راغلل چې په دې ليکنه کې ترې ګټنه شوې ده. هغه معلومات که څه هم لږ دي، خو ګټور دي.

مواد او کړنلاره

د دې څېړنې له پاره له شته باوري سرچينو ګټه اخيستل شوې ده، د څېړنې ډول يې کتابتوني او مېتود يې تشريحي – توصيفي دی.

محاکات په لغت کې (کيسه کولو، حکايت کولو، بيا ويلو، ورته ، يورنګ او مشابه) مانا لري. د منطق د نومونې په توګه د يوناني ويي Mimesis انډول و ژباړه ده. مانا يې د يو څيز په څېر د بل څرګندول يا ښکاره کول، خو چې کټ مټ هاغسې نه وي، لکه يو انځورګر چې د يوه انځور په وسيله د څيزونو ورته يا يورنګ بڼې ښکاره او څرګندوي، خو کټ مټ هاغسې نه وي. په همدې ډول شاعران هم د څيزونو او وګړو ورته بڼې ښکاره او څرګندوي. دا چې هنرمنان پر څيزونو، وګړو او په ټوله کې پر بهرنيو ښکارندو چورلي او په ورتوالي يا مشابهت کې په يوه ډول تقليد

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي، ځينو Mimesis په تقليد راژباړلی دی. د دې نظريې مخکښ ارستو د دې مانا په اړه غږېدلی چې هنر له يوې ځانګړې غريزې رازېږېدلی، هغه چې (محاکات يا تقليد يا Mimesis) ته اوښتې ده.
(ابادیس وېبپاڼه ، بې.ن)

"محاکات" هغه ژباړه ده چې مسلمانانو د Mimesis ويی له پاره کارولی. د هرمان کولر، جرالد الس او ګوران سوربم په څېر ژبپوهانو ثابته کړې ده چې دا ويی د Mimos له رېښې څخه رابېل يا مشتق شوی دی. د Mimeisthai، Mimesis، Mimetes او Mimetikos په څېر ټول ويونه له همدې رېښې څخه رابېل شوي دي. Mimos او Mimotos هغه څا ته وايي چې تقليد او تجسم کوي، Mimema د تقليد د عمل پر پايلې او Mimesis په خپله پر عمل او د هغه پر پړاوونو دلالت کوي. Mimetikos هغه موضوع ده چې تقليدېدای شي.

د يونانيانو په فکرونو کې د Mimesis يا تقليد نظريه له فيثاغورثيانو راپيلېږي او له اپلاتون سره پر فلسفي نظريې اوړي. اپلاتون د Mimesis مفهوم (په اټکلي ډول له دامن Damon) څخه چې په پنځمه مخزېږدې پېړۍ کې د موسيقۍ نظريه وه، اخيستی او د جمهوري محاورې په دويم او درېيم کتاب کې چې پر موسيقۍ بحث کوي، مطرح کوي. د هغه په دوره کې لا Mimesis د تقليد مانا لرله. ارستو ورته له اپلاتونه په توپېرلي او پراخ مفهوم سره ګوري، ځکه هغه په دې باور دی چې اړتيا نه شته ښېښه هاغسې څرګنده شي، څنګه چې وه، کېدای شي تر هغې ښه يا بده وي.

هغه موضوعات چې [شاعر] محاکاتګر يې څرګندوي، د هغوی له عاملانو سره هغه عملونه دي چې يا به ښه وي يا بد. د انساني شخصيت تنوع تل لږ و ډېر له لومړني توپير سرچينه اخلي، ځکه د بدۍ او نيکۍ په وسيله شخص توپيرېږي، ځکه نو دا اړتيا لري، هغه عوامل چې څرګندېږي په نيکۍ او بدۍ کې بايد له مونږ ښکته يا پورته وي يا کټ مټ هاغسې چې مونږ يو.
(بازرګاني، ابراهيم، بې.ن)

د محاکات نظريه له لرغوني يونانه تر اوسه په فيلسوفانو، هنرمنانو، شاعرانو او د هنر او ادب په کره کتونکو کې پامونږ ده. دا نظريه لومړی ديموکريت مطرح کړله، سقرات په جدي توګه ښکلاپېژندنې او د هنر فلسفې ته وردننه کړه، اپلاتون و ارستو هر يوه په خپل ځانګړي ليدلوري سره تفسير کړه او پلوتين (پلوتينوس) د هغوی د نظرونو يوه ترکيبي بڼه وړاندې کړله. که څه هم د لويديزې نړۍ په منځنيو پېړيو کې دا بحث له پامه غورځېدلی وو، خو له نېکه مرغه د فارابي، ابن سينا، ابن رشد او خواجه نصير په څېر مسلمانو پوهانو د نوښتګرو او موشګافانه نظرونو په وړاندې کولو سره دغه نظريه د اسلامي ټولنو له ځانګړو فرهنګي غوښتنو سره سمه وغځوله. د رنسانس د دورې له پيل سره، لوېديځوال کره کتونکي او د نظر خاوندان بيا د مسلمانانو د تاليفاتو پر بنسټ ژباړو ته په پام دې بحثونو ته ليواله شول او په دې اړه يې ګڼ کتابونه او مقالې وليکلې. دې نظريې له پيل راهيسې، بېلابېل

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدلونونه ازمويلي او د فلسفي، ادبي او انتقادي بحثونو له پاره يې په زړه پورې زمينه برابره کړې ده (طاهري، محمد، ۱۳۸۸ ل.ل)

د Mimesis ويی د لومړي ځل له پاره يوناني فيلسوف اپلاتون په خپل کتاب "جمهوريت" کې کارولی دی. د اپلاتون د نظريې له مخې دا نړۍ ظاهري ده، نه حقيقي. د شيانو حقيقت په بله نړۍ کې دی چې (عالم مُثُل) نومېږي او د دې نړۍ محسوسات د هغه حقيقت تصوير او سيوری دی. په حقيقت کې هغه څه چې په (عالم مُثُل) کې شته، يوه بشپړه او لوړه بېلګه (Idea) ده چې تصوير او سيوري يې په دې نړۍ کې غبرګېږي. بله خوا اپلاتون په دې باور وو چې د هنرمنانو پنځونې د طبيعت تقليد دی او دا چې طبيعت په خپله د حقيقت تقليد دی، له دې کبله د هنرمن په ځانګړې توګه شاعر کار به دومره ارزښت ونه لري، ځکه څه چې پنځوي د تقليد تقليد دی (ويکي فقه وېبپاڼه، بې.ن).

اپلاتون به ويل چې دا دنيا د ثابتو حقايقو په دې مانا چې مثلو (ideas) د سيوري، عکس او کاپي حيثيت لري او شاعران چې د کاپي کولو هڅه کوي، کار يې له حقيقته ډېر لرې او کم ارزښته دی. ارسطو چې کله په بوطيقا کې د شعر او تاريخ ترمنځ د توپير خبره کوي، د استاد نظر بې له دې چې اشاره ورته وکړي، ردوي (غضنفر، ۱۳۹۶ل.ل: ۵۳ م)

اپلاتون او ارسطو چې ممسيس د هنر يا ادب او شعر اساس ګڼي او موږ يې په محاکات پېژنو يا د يو چا د تقليد، پېښو يا حکايت کولو داسې انداز چې ذهن اصل ته واړوي او هنرمن خپل عواطف يا احساسات نورو ته سم دم وروليږدوي، خو دا حکايت هغه (داستان ـ کيسه) نه ده چې تاريخ ته ورته وي، لکه: کومه بده يا ښه تاريخي پېښه موږ اغېزمنوي او په مستقيم ډول لوستونکي يا اورېدونکي ته وړاندې کېږي يا مخامخ د يو چا حالت اغېز راباندې کوي. استاد روهي وايي:« که يو څوک ژاړي او د هغه ژړا نور خلک متاثر کړي يا له درده زګېروی کوي او د خلکو د تاثر او خپګان سبب شي، دې ته هنر نه ويل کېږي. هنرمن هغه څوک دی چې خپل رېښتيني احساسات او انطباعات په هنري توګه (د حرکتونو، اوازونو، رنګونو، او کرښو په ذريعه) نورو ته وروليږدوي. په دې اساس هغه شخص هم هنرمن نه دی، چې په زوره (د مجبوريت له مخې) خاندي او نور هم په خندا راولي يا په تصنعي توګه زګېروي کوي او خلک متاثره کوي.

اپلاتون او ارسطو په دې کې يوه خوله دي چې د هنر ماده ممسيس يا محاکات دي، خو په اصل کې د دوی نظرونه مانيز توپيرونه سره لري. اپلاتون محاکات يا تقليد بد ګڼي او د طبيعت، ژوند او پېښو له کاپي څخه د بيا کاپي کولو په پايله کې د هنرمن يا شاعر په اړه وايي چې دوی له حقيقت څخه دوه ځله لرې کېږي، په دې اړه اپلاتون د (مثُلو) نوميالی نظريه لري، خو ارسطو دا کاپي کول هوبهو يا مستقيم تقليد او کاپي نه ګڼي. د هغه په اند شاعر چې کله د ژوند نقل کوي، نو د ژوند هغه ضروري برخې چې اړينې ورته ښکاري، موږ ته يې وړاندې کوي، غير ضروري خواوې يې نه رااخلي. يو انځورګر که موږ ته د ځنګل يوه منظره ښيي، نو هغه د ټول ځنګل

(c) ketabton.com: The Digital Library

تفصیلات نه راته وړاندې کوي، بلکې هغه اړین تفصیلات راته ښکاره کوي، چې موږ ترې د ځنګل تاثر اخیستی شو. دغسې که یو سندرغاړی موږ ته کلیواله سندره اوروي، نو دا هېڅ ضروري نه ده چې هغه دې په خپله نغمه کې د کلي د ژوند د ټولو تفصیلاتو نمایندګي وکړي، بلکې هغه به یواځې موږ په هغه احساس کې شریکوي، کوم چې ده د کلي له ژوند نه اخیستی دی.

ارسطو باور لري چې شاعر به هرومرو د یوې پېښې د انځورولو په وخت کې یا لکه څنګه چې وي، هماغسې به یې وړاندې کوي یا به زیاتی او کمی پکې راولي. که یې له خپلې کچې زیاته انځورګري وکړه، نو تراژیدي ده او که یې کموالی پکې کړی وو، نو د ارسطو په اند دا کومیډي ده.

د مثال په توګه: شاعر په خپل کلام کې د پسرلي ښکلاوې رااخلي او خپل احساسات ورسره ګډوي، هغه که د پسرلي زیاته ستاینه کوي او یا کمه، همدارنګه کولای شي یوه موضوع په ښه یا بد ډول انځور کړي، په دواړو حالاتو کې پکې هنر شته، په دې شرط چې خپل احساسات ورسره ګډ کړي او په هنري ډول انځورونه په لفظونو کې داسې وړاندې کړي چې په لوستونکي او اورېدونکي اغېز وکړي، هغه وهڅوي، عواطف یې را وپاروي او مینه یا خپله علاقه ورسره ښکاره کړي.

د حقیقتونو او معلوماتو وړاندې کول په علمي ژبه، تاریخ او فلسفه کې د هنر په څېر نه وي، په علمي ژبه کې موږ چې څومره حقیقت ته نږدې کېږو، هغومره خوند اخلو، خو هنر دغسې نه دی، دلته له حقایقو داسې پرده اخلو چې یوه بله پرده لا پاتې وي، خو څرک یې راته معلوم وي او موږ یې حس کړو یا په اړیکو پوه شو. هنر هغه دی چې د نامعلومو شیانو داسې درک وکړو، لکه موږ ته چې مخامخ وي یا مو په لاسونو کې وي او یا یې په پنځو واړو حواسو درک کوو، لکه:که موږ د جنت په اړه خبرې کوو یا یې اورو، نو جنت خو چا نه دی لیدلی، خو د هنرمن معلومات د جنت له هوا، فضا، طبیعت، شاتو او شېدو څخه باید په داسې انداز وي چې اورېدونکی یې په عین نشتون کې شتون احساس کړي، ځان پکې وویني، هغه شېبه ژوره ساه واخلي، سترګې پټې کړي، سپېړمې کش کړي، لاسونه وغځوي او یوه شېبه له خوندونو ډک آرام وکړي، خوله وچړپوي او ستونی کېکاږي... په دې مانا چې هنر د حضور او غیاب ترمنځ د اړیکي جوړولو وسیله ده...(مبین، رحمت الله، ۲۵ غبرګولی، ۱۴۰۰ ل.ل)

د محاکات نظریه د ادبي کره کتنې په تاریخ کې له لرغونو او مهمو نظریو څخه ده. د دویمې هجري پېړۍ د محاکات نومونه د یوناني ویې Mimesis سره انډول ده چې مانا یې تقلید یا تمثیل ژباړل شوې ده. غنیمي هلال چې د تطبیقي ادبیاتو له مخکښانو څخه دی، وایي: د محاکات ویی د طبیعت له مخې پیچلی مفهوم لري، په غالب ګمان له همدې امله د هنرمن اصالت ته له پام پرته د خالص یا وچ تقلید په مانا کارول شوی دی. په داسې حال کې چې د محاکات مانا اصلي اغېزمننه ده چې هنرمن هضم کړي، نه دا چې په خوار و ځپلي تقلید بسنه وکړي. د محاکات په نومونه کې د پیروی، تقلید، غبرګون، ورته کېدل، بهرنی نړۍ ته ګرځېدنه و پاملرنه، تمثیل، اقتباس، اخیستنه او ... مفهومونه تر نورو ډېر لیدل کېږي. دا مفکورې هم د وخت په تېرېدو سره اوښتې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محاکات نظریې ریښه یونانیانو ته ورگرځي، رومیانو پر یونان تر لاسبري وروسته د خپل کلتور و فرهنگ بنسټ پرې کېښود. د بېلگې په توگه، هوراس(۸ -۶۵ م ز) او کانتلیان (۳۵ - ۹۶ م ز) خپل مخاطبین او شاگردان د ارستو د فکر تقلید ته راوبلل چې د طبیعت د محاکات نظریه یې وړاندې کړه، تر دې چې رومیان په دې باور وو چې له یوناني هنر تقلید د اصیل هنر غوښتنه ده. کانتلیان هم همدا نظریه د هنر له اصولو نه د یو اصل په توگه وړاندې کړه، هغه په دې باور وو چې محاکات له نوابغو، استعداد لرونکو او وړتیا لرونکو وگړو پرته بلچا ته شوني نه دي، بیا د محاکات موضوع له شکلي نه ډېره مانیزه او ریښوي ده. یواځې محاکات اصیل او غوړېدلي ادبیات نه رامنځته کوي، بلکې اړینه ده چې تخلیق او نوښت ورسره وي.

لومړنی شخص چې د وینا د هنر د منشاء او ماهیت په اړه یې خبرې وکړې فیثاغورث (۵۰۰-۵۶۹ م ز) دی. هغه لومړنی شخص دی چې د موسیقۍ هنر یې د اسمان او طبیعت تقلید او تمثیل گڼه، خو د Mimesis اصطلاح په اړه یې څه ویلي نه دي. له هغه وروسته دیموکریت (۳۷۰ - ۴۶۰ م ز) د لومړي ځل له پاره د Mimesis ویی د طبیعي قواعدو د تقلید څرگندولو له پاره وکاروه. د یوناني فیلسوفانو د یوې بلې ډلې په منځ کې هم محاکات په اتن کې وړاندې شول. هغه مفهوم چې سقرات اختراع کړ، اپلاتون او ارستو پراخ کړ. د سقرات له نظره، محاکات د څیزونو د بڼو د تمثیل په مانا وو. اپلاتون په خپل "جمهوریت" کتاب کې دا ویی د هنر د فلسفې په تفسیر کې ډېر کارولی دی او د هنر ټول ډولونه یې محاکات گڼلي دي. هغه د محاکات اصل یواځې د هنر نړۍ پورې نه محدودوي، ځکه چې د هغه په فلسفه کې مادي نړۍ (محسوس واقعیت) په خپل وار د (عالم مثل) تقلید دی. د اپلاتون په باور، کله چې یو هنرمن د بهرنۍ نړۍ تقلید کوي، هغه په حقیقت کې د هغه څه تقلید کوي چې په خپله تقلید دی.

ارستو هم په خپل (بوطیقا) اثر کې هنر محاکات راپېژني، خو د خپل استاد پر خلاف د محاکات په اړه دقیق باور لري. هغه د تقلید اصل غریزه یي او فطري گڼي، کوم چې له کوچنیوالي څرگندېږي؛ کوچنیان د لوبو پر وخت خپله اړونده نړۍ بیا ننداریزوي او په دې توگه د خپل چاپېریال پېژندنې ته رسېږي. په دې ډول انسان د تقلید له لارې خپله لومړنۍ پوهه ترلاسه کوي. د ارستو له نظره تقلید د هنر او طبیعت ترمنځ عمومي اړیکه ده، ارستو د اپلاتون مثالي نړۍ (عالم مثل) ونه منله او څرگنده یې کړه چې هنر یواځې د محسوسې نړۍ تقلید نه دی؛ هنر له تقلید و تمثیل څخه لوړ دی.که څه هم هنرمن په څرگنده د طبیعت تقلید کوي، خو وروستۍ پایله یې په بشپړه توگه نوې او بېله پدیده ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلوتین (Plotinus) د محاکات په اړه د فیلسوفانو نظرونه سره ترلي، دی وايي چې هنرمن یواځې له طبیعت تقلید نه کوي. هغه په ښکلا پنځونه کې طبیعي قوانین کشفوي او د نوې پنځونې له پاره یې په خپلواکه توګه کاروي. په هر صورت، داسې ښکاري چې د محاکات نظریه د تقلید، پیروۍ او غبرګون سره تړلې ده.

منځنۍ دوره چې په لویدیزه نړۍ کې د محاکات په اړه د ځوږ او بې ارزښتۍ دوره ده. د سنت آګوستین او دیونیسوس په څېر د اروپا د منځنیو پېړیو مفکرینو دا موضوع راپورته کړه چې که یو هنرمن غواړي د طبیعت تقلید وکړي، نو غوره دا ده چې پر ناڅرګندې (غیبي) نړۍ تمرکز وکړي، کومه چې یوه بشپړه نړۍ ده. له دې پرته ، غوره دا ده چې هنرمن په مادي نړۍ کې هم د ښکلا د تلپاتې او همېشنیو نښو لټه وکړي. بنسټپال پوهان له دې هم وړاندې لاړل او ادعا یې وکړه چې خدای هیچا ته اجازه ورکړې نه ده چې د نړۍ د پیدایښت تقلید وکړي. داسې تحلیلونو په اروپا کې د محاکات د نظریې په اړه فلسفي بحث غلی او نږدې څنډې ته کړ. له همدې امله په منځنیو پېړیو کې د بېلابېلو دلایلو له کبله د محاکات نظریه، لکه: د نورو علومو په څېر، له ځوږ سره مخ او پام ورته لږ شو.

په اسلامي نړۍ کې د اپلاتون د محاکات نظریه په دویمه هجري پېړۍ کې په عربي ژبه د یوناني فیلسوفانو د اثارو په ژباړې بیا وځلېدله. ابو بشر متي (۲۵۴ – ۳۲۴ ل. س) د لومړي ځل له پاره د ارسطو د (Poetics) په عربي ژباړه (بوطیقا) کې د Mimesis د نومونې پر ځای "محاکات" کارولی دی، د محاکات ریښه "حکي" ده، مانا یې د یوې پېښې په اړه حکایت کول، د یوه څیز مثل، همرنګه او ورته راوړل. ابوناصر فارابي (۲۵۷-۳۳۹ ل.س) د اسلام له لومړنیو پوهانو څخه دی چې په خپلو فلسفي افکارو کې د محاکات په اړه هم مهمې نظریې لري؛ هغه د محاکات په اړه دقیقه تجزیه او تحلیل ترسره کړی او د ګړني (قولي) او عملي په دوو څانګو یې ویشلی چې ګړنی یې د یو مطلب د بیان پایله ده او عملي د یوه کار د ترسره کېدو حاصل دی. له فارابي وروسته تر ټولو مشهور شخص چې د ارسطو بوطیقا یې سپړلې ابن سینا (۳۷۰ – ۴۲۸ ل.س) دی، د ده په باور د محاکات موخه د یو چا یا څیز په اړه د علاقې یا کرکې راپارول دي، نه یواځې د حقیقت څرګندول. په ښکاره ابن سینا له اپلاتون سره په دې اړه همنظره وو چې محاکات د حقیقت لور ته لارښوونه نه کوي، خو د اپلاتون په څېر یې نه ردوه او برعکس یې د ښوونې او روزنې یوه ښه لېږدوونکې باله.

بل شخص چې د یوناني فیلسوفانو پر اثارو یې څېړنه وکړه، ابن رشد اندلسي (۵۲۰ – ۵۹۵ ل.س) دی چې د فارابي او ابن سینا پر خلاف یې محاکات په نړۍ واله کچه تفسیر کړل، که څه هم د ابن سینا نظرونو ته یې پام کوه، خو د محاکات په اړه د نظر خاوند وو چې نظرونو یې د محاکات په اړه د بېلابېلو کلتوري ټولنو ترمنځ د ګډو قوانینو د کشف لار هواره کړله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هر صورت د اسلامي نړۍ محاکات، سره له دې چې د دې نظریې له اصولو سره یو څه ورتوالی لري؛ مفهومي او مصداقي بدلون منلی دی.

د رنسانس دورې اروپایانو ته بیا د دې لار هواره کړله چې د محاکات په ګډون د لرغوني یونان فلسفې ته بیا کتنه وکړي چې په اروپایي ژبو د مسلمانو پوهانو په ځانګړې توګه د ابن رشد قرطبي د ارزښتناکو اثارو په ژباړلو په منځنیو پېړیو کې د اروپایانو پرمخ د هیرې شوې پوهې دروازې پرانیستل شوې.

په رنسانس دوره کې د ښکلو هنرو د نظریې بنسټ له تمثیل او محاکات سره لیوالتیا ده چې دې اړخ په ځانګړې توګه په موسیقۍ کې ځان څرګند کړ. د محاکات نظریه تر ټولو وړاندې د پنځلسمې پېړۍ په لومړیو کې د ګیلبرتي (L.Ghilberti) په اثارو کې وکارېدله. هغه په خپل اثر کې څرګنده کړې چې له طبیعت څخه د تقلید له پاره ډېره هڅه وکړي. البرتي (Albirte) هم څرګنده کړه چې د ښکلا رامنځته کولو له پاره له طبیعت څخه د تقلید نه بله غوره لاره نه شته. لیوناردو داوینچي (۱۴۵۲ – ۱۵۱۹ ز) تر نورو افراطي نظرونه درلودل، د ده په وینا: هغه هنرمن انځورګر چې طبیعت په سمه توګه انځوروي، د ستاینې وړ دی. دا د نظر خاوندان هغه مخکښان وو چې د رنسانس دورې ډېر لیکوال یې پلویان وو. د شپاړسمې پېړۍ په منځ کې شعر او شاعران دې بحث ته راکاږل شول او دا هغه وخت وو چې کره کتونکو د ارستو بوطیقا په بشپړه توګه منلې وه.

(F.Sittessa) (۱۵۷۵ز) په ارستویي طریقه وایي چې محاکات د شعر له څلورګونو توکو څخه یو دی، نور درې یې شاعر، ژبه او هنري خوند مونډل دي. لږ وروسته د محاکات نظریه له ایټالیې نه المان ته ولېږدېدله او (Dürer) یې ځان ته راکاږه. له هغه ځایه یې فرانسې ته لاره وموندله او ډېرو نورو یې هرکلی وکړ. په ټوله کې داسې ښکاري چې د محاکات اوسنۍ نظریې درې پېړۍ ټینګ ځای درلود او د نظر خاوندانو پرې ګڼې ماناوې ورډېرې کړې. د رنسانس دورې ځینې لیکوال په دې باور وو چې یواځې ښه او خیال پارونکي تقلیدونه د هنر په خدمت کې دي. ځینو هڅه وکړه چې د تقلید ښه تفسیر وړاندې کړي، دا د دې لامل شو چې دوی د تقلید او کاپي له مانا لرې شي، تر دې پورې چې د شپاړسمې پېړۍ په پای کې د محاکات مانا د طبیعت له تقلید و تمثیل نه نوایستنې، پنځونې او نوښت ته واوښته او دا بحث اوولسمې پېړۍ ته هم وغځېده.له دې کبله په دې دوره کې د محاکات مفهوم له وچ تقلید او پیروۍ څخه ووت او نورو نومونو او اصطلاحاتو ته نږدې شو، لکه: نوایستنه، پنځونه او نوښت.

په اتلسمه پېړۍ کې د لرغونپوهانو له لوري د لرغوني یونان و روم د هنري اثارو په موندلو سره انځورګر هنرمنان او پژسازان د هغوی د هنري لارو په تقلید بوخت شول. په نولسمه پېړۍ کې محاکات نور د تقلید مانا نه درلوده او د اصلي پر وړاندې د بدل معادل په څېر څیز وو. تر دې پورې چې په نولسمه پېړۍ کې د محاکات و تقلید د

(c) ketabton.com: The Digital Library

طبیعت، د اپلاتون و ارستو د نظرونو په اړه بحث په جدي توګه دوام درلود ... په شلمه پېړۍ کې د تقلید او محاکات نومونو څو لاملیزه بڼه موندله او له بېلابېلو ګوټونو تر مطالعې لاندې ونیول شول. په دې پېړۍ کې د نظر د خاوندانو له لوري په فلسفه، هنر و ادب کې د محاکات په اړه نوي بحثونه مطرح شول چې د څلورو لیکوالو نظرونه د پام وړ دي. الماني فیلسوف والتر بنجامین (Walter Benjamin ، ۱۸۹۵ – ۱۹۴۲ ز) په خپل کتاب کې محاکات د بشر له ځانګړو استعدادونو څخه ګڼي. د ده په وینا: همدا طبیعت دی چې ورتوالی او یورنګي رامنځته کوي او وګړي یې درک کوي. د طبیعت محاکات د هغه ځواک پاتې شوني دي چې له لارې یې وګړو کولای شول ځان له نورو څیزونو یا وګړو سره ورته کړي.

تیودور ادورنو (Theodor Adorno ، ۱۹۰۳ – ۱۹۶۳ ز) د ښکلاپېژندنې د نظریې اثر لیکوال محاکات له چاپېریال سره د بشر د یورنګۍ و ورتوالي یو ډول بولي؛ د یوې غریزي تطبیق چې ټول ژوي د شاوخوا څېزونو په پرده کې ځان په چاپېریال کې ورګډوي. د هغه په نظر، هنرمن هم د طبیعت د محاکاتو له لارې ځان ورسره یورنګ و ورته کوي. ژاک دریدا (Derrida ، ۱۹۸۰ – ۲۰۰۴ ز) فرانسوي فیلسوف او مفکر محاکات د خپلې رغښت سپړنې (Deconstruction) نظریې بنسټیز محور ګرځوي او په پای کې رنه ژرار (Rene Girard) د " محاکاتي لیوالتیا " نومونه جوړه کړه. ده د سروانتس، استاندال، پروست او داستایوسکي په څېر لیکوالو د اثارو تجزیې او تحلیل ته په پام د هنري محاکاتو په ګډون د بشري لیوالتیاوو له پاره نوی جوړښت وموند. پر دې بنسټ، له محاکات څخه د انساني انګیزو تر ټولو مهمه یې د یو سیال شتون دی چې هغه هم د ګډې موخې د ترلاسي له پاره هڅه کوي.

په هر حال، که د محاکات بېلابېلو ډولونو او په اړه یې بېلابېلو نظرونه ته ونه ګورو، په بېلابېلو وختونو کې یې ګڼې ماناوې خپلې کړي دي، لکه: تقلید، اغېزمننه، یورنګ یا ورته کول، بیا نندارېزول او ... . (زیني وند، ثقه الاسلامي، بې.ن)

پایله

د Mimesis (محاکات) نظریه د لرغوني یونان له ګڼو فلسفي نظریو څخه یوه ده چې له هغوی نه نړۍ ته په میرات پاتې ده. محاکات د یوناني ویې او نومونې Mimesis عربي ژباړه ده چې مانا یې پېښې، تقلید او نورې ګڼې هغه دي چې په تېره لیکنه کې راغلي دي.

رښتیا دا دي چې د وګړني ژوند ګڼ، تر دې چې ټول ارزښتونه په زنځیري بڼه له یوه وګړني پوړ او نسل بل ته لېږدېږي یا په بله وینا: اوسنی نسل له تېر نه د ژوند چارې او ارزښتونه کاپي کړي یا اوسني د تېرو پېښې یا تقلید

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي. که موږ وګورو د ادم (ع) او له هغه سره د نږدې نورو پیغمبرانو د ژوند پېښې زموږ په ژوند کې شته؛ کله سړی فکر کوي چې هر څه کټ مټ هماغسې دي، خو کله پکې نوې بڼې او رنګونه ګوري.

د محاکات موضوع هم د پورتني متن له منځپانګې سره نږدې تړلې ده. د پوهانو نظر دا دی چې هنرمن تقلید کوي، لکه یو شاعر چې له طبیعت نه د سیندونو ، ګلانو ، پسرلیو او ... انځورونه اخلي او موږ ته یې په الفاظو کې وړاندې کوي. په ټوله کې پوهان په دې نظر کې سره یو دي چې هنرمن تقلید کوي، خو د تقلید د ډول او څرنګوالي په پېژندلو او رونتیا کې سره وېشلي دي.

اخځونه

اباديس وېبپاڼه. محاکات. د خپرېدو نېټه: (بې.ن)، لاسرسی :https://abadis.ir/fatofa [اخیستنه: ۱۰/زمری/۱۴۰۲ ل.ل] .

بارزګاني، ابراهیم. نظریه محاکات از دیدګاه فارابي و ابن سینا [مقاله]. د خپرېدو نېټه: (بې.ن) لاسرسی: http://www.dte.ir/portal/home/?news [اخیستنه: ۱۸/زمری/۱۴۰۲ ل.ل] .

زینی وند، تورج؛ ثقه الاسلامي، مژګان. نظریه محاکات و ادبیات تطبیقي [مقاله]. د خپرېدو نېټه: (بې.ن)، لاسرسی: https://www.sid.ir/FileServer/SF/6341393H0236 [اخیستنه : ۳/وری/ ۱۴۰۲ل.ل] .

طاهري، محمد. نګاهی به سیر آرا و عقاید در باره نظریه محاکات [مقاله]. د خپرېدو نېټه: ۱۳۸۸ل.ل، لاسرسی: https://www.sid.ir/paper/137828/fa [اخیستنه: ۲۰/زمری/ ۱۴۰۲ل.ل] .

غضنفر، اسدالله. (۱۳۹٦ل.ل) . جادوګر هنر [دویم چاپ]. جلال اباد: مومند خپرندویه ټولنه.

مبین، رحمت الله. محاکات [مقاله]. د خپرېدو نېټه: ۱۴۰۰ل.ل، لاسرسی : https://www.nunn.asia [اخیستنه : ٦/وری/۱۴۰۲ل.ل] .

ویکي فقه وېبپاڼه. محاکات . د خپرېدو نېټه: (بې.ن) ، لاسرسی: https://fa.wikifeqh.ir [اخیستنه : ۱۵/وری/۱۴۰۲ل.ل] .

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library